

Љубомир ТРАЈКОВСКИ

НАСТАВНИТЕ ПРОГРАМИ ОД 1991/1992 ГОДИНА И ИСКУСТВАТА ОД ПРИМЕНАТА НА УЧЕБНИЦИТЕ ПО ИСТОРИЈА*

Создавањето на учебници и учебничка литература е од посебен општествен интерес за државата, а особено за системот на образованието. Оваа дејност има посебно големо значење денес кога нашиот образовен систем се наоѓа пред целосна преобразба. На издавачката дејност на учебниците досега ѝ беше посветувано внимание, но тоа главно се однесуваше на конкурсната процедура на оценување и подобрување, која беше релативно затворена, бидејќи се одвива во рамките на издавачката куќа - издавачкиот совет, учеството на рецензентите како стручни лица и Републичкиот педагошки совет. Колку и каков придонес можат да дадат токму овие органи, за да се добие квалитетен учебник, нема потреба од давање некое посебно мислење, бидејќи работите се на виделина.

Затоа, стручната расправа за квалитетот на постојните учебници по историја, не треба да се фати дека некој е ставен на обвинителна клупа, туку напротив, низ примерот на анализата на овие два учебника можност да се каже кој е патот да се дојде до квалитетен учебник, бидејќи учебникот е средство кое на авторите треба да им донесе задоволство и лична афирмација, на издавачот гордост за особениот придонес во афирмирањето на современите научни достигнувања, а на тие што го користат (учениците и наставниците) помош која ќе биде изразена во полесно совладување на наставниот материјал, оти излагањето на наставникот и текстот во учебникот меѓусебно треба да се надополнуваат и да претставуваат синхронизирана воспитно-образовна акција.

Но, за да се добие добар учебник потребно е да се почитуваат концепциските решенија воспоставени на релацијата: НАСТАВНА ПРОГРАМА - УЧЕБНИК-НАСТАВА.

НАСТАВНОТ ПЛАН И ПРОГРАМА - према педагошката теорија претставуваат документ со кој се одредува неделниот фонд на часовите, содржините, знаењата, вештините и навиките кои учениците треба да ги

* Излагање на трибината “Функцијата и примената на наставните програми и учебниците по историја во основното и средното образование” одржана на 22 март 1995 година.

усвојат. Наставната програма ги дефинира длабочината и ширината на градивото на наставниот предмет. Наставните содржини се определени по теми и наставни единици. Во почетокот на наставните содржини дадени се целите и задачите на наставниот предмет, а на крајот содржат кратко дидактичко-методско упаство со објаснение за обработка на наставните теми и содржини. Вака компонирана наставната програма претставува организам со своја душа. За да може да се направи добар учебник, авторот е должен добро да ја проучи наставната програма, да навлезе во нејзината душа со цел на суптилен, умешен и креативен начин да ги оплемени општите и посебните задачи низ конкретизираните содржини. Дали авторите на овој проблем му посветиле посебно проучување? По се изгледа не! Зошто ако му посветиле немаше да се соочат со реакциите што ги даде практиката. А, дека е таа во право ќе истакнеме само со неколку примери:

- во наставната програма за V одделение во Кина и Индија се предвидени да се изучуваат низ нивното општествено и државно уредување и управување. Авторот обработувајќи ја наставната содржина за Кина помеѓу другото си дал за право да обработи и три династии во кои непотребно се наведени 10 имиња, 8 поими и 8 бројки изразени во години. Во Индија пак, покрај тоа што населението е поделено на богати и сиромашни, повторно ги дели според имотната положба на 4 касти и тоа: БРАМАНЦИ (племенска аристократија), КШАТРИ (војничка аристократија), ВАЈШИ (слободни селани) и ШУДРИ (безимотни припадници од други племиња). Сигурно после овие сложени имиња и големи бројки секој ќе се запраша дали е тоа духот на програмата;

- во VI одделение, авторот си направил сопствен редослед на наставните содржини кој воопшто не се во согласност со наставните содржини во програмата. Со оглед на тоа дека поголем број од наставниците наставата ја реализираат по учебникот, се наметнува констатацијата дека тие реализираат учебник, а не наставна програма. Треба да истакнеме дека наставната програма е интерпретирана во учебникот, но не е исто кога учебникот е одраз на наставната програма и кога наставната програма се содржи во учебникот;

- или во VII одделение, каде авторот не се придржува на дефинираната историска терминологија. Така место Османли и Османлиска империја, тој именува Турци и турска држава. Сигурен сум дека ваквата терминологија создава забуна и кај учениците, но и кај наставниците.

Ова се само неколку на прв поглед можеби не толку значајни примери, но сепак, тие не се во склад со барањата на наставната програма која претставува службен документ, која наставникот е задолжен да ја реализира.

НАСТАВАТА, како процес се реализира во дидактичка интеграција помеѓу наставниците, учениците и наставните содржини. За изведување

на квалитетна и интензивна настава, а со тоа и успешно реализирање на целите и задачите, потребно е да се обезбедат високо -стручни, педагошко-психолошки и дидактички образовани наставници - материјална база - односно средства за реализација на воспитно-образовните задачи. Учебникот во овој случај зазема посебно место.

Према педагошката теорија учебникот се дефинира како основно наставно средство, како книга во која на научен и достапен начин е обработено наставното градиво спрема наставниот план и програма. Колку учениците успешно ќе учат од учебникот ќе зависи од начинот на компонирањето на многубројните елементи во него како што се: формулација на насловите, хронолошкиот ред на настаните, интересниот начин на раскажувањето, едноставноста на јазикот и прилагоденоста на возраста на учениците. Од умешноста на второто ќе зависи колку учениците постапно ќе бидат запознавани со стручната терминологија, низ која кај учениците ќе се развиваат способности за разбирање на историските настани преку добро изразување.

Колку од овие елементи содржат постојните учебници? Многу малку. Зошто? Затоа што изложувањето (нарацијата) не е пишувано со кратки и јасни реченици, а со тоа не е создадена можност за логично поврзување на настаните. Напротив, текстовите се полни со голем број на имиња, поими и години (особено во V одделение), со што кај учениците се јавува одбојност и незаинтересираност за изучување на овие толку интересни настани. Во VI одделение пак, наставните содржии се доста оптеретени со голем број информации и податоци кои не се од посебно значење за учениците од оваа возраст, додека во VII одделение наставните содржини се обработени со мал број на поднаслови со што на учениците им е тешко на поедноставен начин да ги откриваат структурните и тежишните точки во наставната содржина.

Затоа, во сиот овој процес учебникот треба да има многу големо значење бидејќи стекнувањето на фундаменталните знаења учениците го вршат преку историските содржини, а преку нив пак, учениците формираат свој поглед на животот и светот во целина. Затоа, методот на изложувањето на наставните содржини треба да биде ускладен со точно формираните цели и задачи, со програмските барања, како и со барањата и потребите на личноста која е во развој.

Од сето досега изнесено се наметнува прашањето дека авторот како субјект во создавањето на учебникот мора да ги има во предвид психолошките развојни можности на учениците и наставното градиво да го обработи така што тоа да одговара на нивните способности, водејќи сметка и за нивните предзнаења. Авторите на учебниците посебно треба да водат сметка за законитоста на детското мислење, детското сфаќање и мислење на појавите и настаните од далечното историско минато како и

можностите за нивното поимање и сфаќање на формираните поими. Исто така особено треба да се води сметка како се интерпретира наставното градиво кога се работи за деца од основноучилишна возраст.

Општо земено можеме да констатираме дека постојните учебници по историја кои се во функција на основното и средното образование, по својата концепција, начинот на интерпретацијата на содржините, по методската заснованост и дидактичката апаратура, претставуваат чекор назад во однос на учебниците кои досега се користеа. Ваквиот став го поткрепуваме со бројните реагирања на наставниците и учениците. Овие реакции во суштина претставуваат мислење на практиката, а токму тоа мислење не треба да се занемарува, оти треба да бидеме реални и отворено да кажеме дека практиката, иако неформално, таа ги вреднува учебниците и во моментот тоа вреднување не е повољно за сегашниве учебници по историја, како во основното, така и во средното образование. Ваквото мислење на практиката направи педагошкиот завод на Македонија, односно неговите стручни работници по историја да се зафатат со стручно вреднување и како примерок се земени учебниците за V одделение и I година на гимназиското образование, но тоа не ги ослободува останатите учебници од расправа и критичко посматрање.

Резултатите од вреднувањето треба да се сфатат добронамерно, бидејќи тие имаат за цел да се овозможи да се создаде подобар учебник од кој ќе имаат корист и учениците и наставниците, а се разбира и издавачите и авторите.